

Podrobný seznam map, plánů a vyobrazení svazku č. 34 – Dvůr Králové nad Labem

Sestavili Zdeněk Beran, Tomáš Burda, Anna-Marie Elsnerová, Günter Fiedler, Josef Langfelner, Lukáš Nekolný, Roman Reil, Eva Semotanová, Robert Šimůnek, Přemysl Štych, Jana Vojtíšková

Přední strana obálky

Obr. č. 1: Znak města Dvora Králové nad Labem k roku 2022. Grafické zpracování Petr Tomas.

Obr. č. 2: Dvůr Králové od východu, cca 30. léta 18. století. *Königshofen*. Friedrich Bernhard Werner. Fotografie originální perokresby, zničené za 2. světové války. Skleněná deska, výška 180 mm, šířka 240 mm. Archiv Štenc, Praha, negativ č. 46799a-4368. Sken Archiv Štenc, Praha.

Textové listy

Obr. č. 3: Pečeť města Dvora Králové nad Labem, 1484. Opis: + S + pečeť + města + dvora + nad + labem +. Včelí vosk, pečeť okrouhlého tvaru, průměr 37 mm. Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov, fond Cech sladovníků Hostinné, inv. č. 1. Perokresba, Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov, Sběrka dokumentace, sign. 20/5 (kresby pečeti obcí, měst a far okresu Trutnov). Foto Roman Reil.

Obr. č. 4: Pečetní typář Dvora Králové nad Labem, 16. století. Opis: CIVITATIS CVRIE SIGILLVM*. Sférová, průměr 28 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. H3737. Foto Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Typář je součástí stálé expozice Historie města Dvora Králové a textilní průmysl na Královédvorskou.

Obr. č. 5: Pečetní typář Dvora Králové nad Labem, 1652. Opis: FAM. SIGILLVM CIVITATIS CVRIAE SVPER ALBIM. Sférová, průměr 50 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. H3736. Foto Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Typář je součástí stálé expozice Historie města Dvora Králové a textilní průmysl na Královédvorskou.

Obr. č. 6: Rekonstrukční model Dvora Králové nad Labem, 17. století. *Dvůr Králové nad Labem na počátku století XVII. Zhotovil Robert Šubrt s bratry 1923–1927*. Model ze sádry, přírodnin a kartonu na dřevěné desce o rozměrech 920 x 1220 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 7673. Foto Fotostudio Jiří Nechvíl (barevná fotografie, výška 127 mm, šířka 176 mm, 2003), Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 2737/10. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 7: Veduta města od jihu ve spodní části mariánského tisku, kolem 1700. *Effigies BV Aulæ Regensis cis albam*. Rytina, rozměry originálu neznámé, text v pravé spodní části nečitelný; k dispozici pouze jako reprodukce in: HALÍK, Tomáš: Dějiny Dvora Králové n. L. Dvůr Králové nad Labem 1926, obr. příl. za s. 28, s popisem: „Zázračná soška Panny Marie s Ježíškem v kostele sv. Jana Křtitele. Dole Dvůr Králové n. L. v 16. století. (Poloha domů značně zkrácena)“. Sken Josef Langfelner. – Na rytině je vyobrazena Panna Marie s Ježíškem a město Dvůr Králové nad Labem; jedná se o rozšířený typ zobrazení Panny Marie-Ochránitelky – lokální patronky, o čemž svědčí již samotný nápis (*Effigies BV Aulæ Regensis cis albam*, tj. „Obraz Blahoslavené Panny ze Dvora Králové nad Labem“). Mariánská úcta (ve vazbě na pozdně gotickou sochu Panny Marie) se ve Dvoře Králové začala rozvíjet po roce 1646, kdy se město ubránilo švédskému vpádu. Podle tradice bylo město zachráněno na přímluvu Panny Marie, jejíž socha byla později umístěna na hlavní oltář v kostele sv. Jana Křtitele. Socha byla strojena do různých šatů – a jedny z nich jsou zachyceny i na rytině. Svým pláštěm Panna Marie symbolicky chrání město a jeho obyvatele; na plášti je na jedné straně monogram IHS (symbol Ježíše Krista) a na straně druhé MP (symbol Panny Marie). Historie mariánské úcty ve městě LANGFELNER, Josef: Děkaný chrám svatého Jana Křtitele a Panny Marie Ochránitelky města ve Dvoře Králové nad Labem. České Budějovice 2017, s. 67–70; <https://svjankrtitel.estranky.cz/clanky/kralovedvorska-madona.html> [cit. 8. 9. 2021]. – Město v dolní části obrázku představuje Dvůr Králové n. L. na přelomu 17. a 18. století, obklopené hradbami se čtyřmi hradebními věžemi. Vedle kostela je patrná věžička hřbitovní kaple (kostnice). Ze všech jmenovaných staveb zůstaly do současnosti stát pouze kostel a Šindelářská věž. Poměrně hrubá, ale rámcově dokumentárně věrná rytina se stala východiskem (předlohou) celé škály pozdějších „překreseb“, od pérovek a rytin až po velkoplošná plátna; společný všem těmto vyobrazením je úhel pohledu, zabírající město z téže světové strany (tj. zhruba od jihu), jako je vidíme na mariánském tisku, v téměř rozsahu a s týmiž dominantami, pouze poloha podměstského mlýna se změnila – z poněkud marginální v pravé části rytiny na centrální na většině překreseb; výjimkou je Söllnerova překresba v záhlaví městské kroniky, kde mlýn nefiguruje – zjevně byl sledován jako rušivý z hlediska kompozice, již autor přetvořil do podoby pohledu ze zvýšené perspektivy, a obrazu města tímto osvědčeným postupem dodal potřebnou monumentalitu (srov. obr. č. 8). – Poněkud problematičká je konečně i datace – autorita na poli regionálních dějin, zmíněný městský kronikář a historiograf Bedřich Söllner v záhlaví prvního dílu své kroniky vedutu překreslil s datací 1703, která se poté objevuje častěji. Tato datace je věrohodná (na rozdíl od někdy se objevujících údajů, že jde o překresbu rytiny z roku 1618, což je zcela nemožné, a podobně i blíže nespecifikovaný časový údaj o počátku 17. století), ovšem nejasnosti přetrvávají z hlediska původu tohoto data. Emanuel Poche uvádí: „Rytina města se soškou P. Marie a českým textem je z 1703, s textem německým z 1723“ (POCHE, Emanuel: Soupis památek historických a uměleckých v republice Československé. A. Země česká. XLVIII. Okres Dvůr Králové. Praha 1937, s. 28, 30 – reprodukce prospektu), ovšem zjevně hovoří o jiné verzi mariánského obrázku (byť prospekt města je týž, jak svědčí reprodukce v Pocheho díle), a to doprovozené i textem, resp. texty českým a později i německým. Tyto obrázky se ovšem dnes nedaří identifikovat; na reprodukováné rytině leto-počet 1703 (ani žádný jiný) nefiguruje. Bez ohledu na tyto detaily je nepochybné, že drobná a poněkud hrubá rytina stojí na počátku královédvorské ikonografie, následuje prospekt Wernerův (srov. obr. č. 10), přičemž nejblíže další vyobrazení města se pak objevují až na sklonku první poloviny 19. století (srov. obr. č. 13).

Obr. č. 8: Veduta města od jihu, údajně 1703. *Dvůr Králové n. L. r. 1703*. Bedřich Söllner. Perokresba, výška 408 mm, šířka 253 mm. Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov, Archiv města Dvůr Králové n. L., Söllnerova kronika města z let 1867–1926, inv. č. 1, kniha č. 1, s. 3. Sken Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov. – Kronika je dostupná online: https://stare.vychodo-ceskearchivy.cz/ebadatelna/?misto=trutnov&adresar=CZ_225105010_763_x1&nadpis=Pam%25C4%259Bt%25C3%25AD+knih+obce+Dv%25C5%25AF+Kr%25C3%25A1lov%25C3%25A9+nad+La-bem+1927&strana=1 [cit. 7. 9. 2021]. – Předlohou pro překresbu byla rytina z mariánského tisku z doby kolem roku 1700 (srov. obr. č. 7), jejíž adaptaci Söllner pojal invenčněji než ostatní autoři, kteří své kresby a malby zhotovovali na základě téže předlohy. Zvolil totiž pohled ze zvýšené perspektivy, přičemž fotogeničnost svému vyobrazení dodal i vnitřním proclněním prostoru a proporčně zvýrazněným prstencem hradeb a věží. Vynechal přitom podměstský mlýn, který jiní autoři naopak oproti primární předloze přesouvali do vizuálně dominantní polohy v popředí svých vyobrazení.

Obr. č. 9: Schematická veduta Dvora Králové v pozadí prospektu Kuksu (panství Choustníkovo Hradiště), 1712. *Prospect Des Heilsamen Bad Kuckus*. Mědirytina, výška 130 (165) mm, šířka 225 (230) mm. In: VOGT, Mauritius: Das Jetzt-lebende Königreich Böhmen In einer Historisch- und Geographischen Beschreibung vorgestellt, wie solches sowohl an Städten, Clöstern, Schlössern, Herrschafften, und heilsamen Gesund-Brunnen etc. anjetzo zu sehen ist, nebst Einer kurtzen Lebens-Beschreibung Aller Böhmischen Herzoge und Könige, biß auf jetzt-regierende Römische Kayserliche Majestät Carolum VI. Ingleichen mit vielen Kupffern und einer accuraten Land-Charte gezeret, Franckfurt – Leipzig 1712, přil. k s. 45. Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, archivní knihovna, přír. č. 6224. Sken Miloš Klimeš. – Schematické panorama Dvora Králové se nachází v levé polovině prospektu, pod č. 3.

Obr. č. 10: Dvůr Králové od východu, cca 30. léta 18. století. *Königshofen*. Friedrich Bernhard Werner. Fotografie originální perokresby, zničené za 2. světové války. Skleněná deska, výška 180 mm, šířka 240 mm. Archiv Štenc, Praha, negativ č. 46799a-4368. Sken Archiv Štenc, Praha.

Obr. č. 11: Veduta města od západu, 1745. *Prospect von Königshoff*. Anonym. Perokresba, výška 155 mm, šířka 190 mm. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv, Wien, H III e Bd. 4 Nr. 74. Sken Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv, Wien. – Prospekt (nedokončený?) zachycuje linii hradební zdi na západní straně města, jižně od městského farního kostela, zakresleného poněkud zvláštním způsobem. Průběh hrady je stejně monotónní jako zástavba za ní, proclněná jen občasně věžemi (a stromy). Spodní úroveň prospektu zaplňuje takéž typizovaná zástavba v údolí při Labi (řeka samotná zachycena není).

Obr. č. 12: Veduta města od severozápadu, 1816. Karel Postl. Černobílá fotografie dnes nezvěstného obrazu (akvarel), výška 80 mm, šířka 120 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F703/5. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 13: Veduta města od východu, cca 1840. *Königinhof*. R. Bürger (*Gez. u. lith. v. R. Bürger / Gedr. v. F. Weider*). Litografie, výška 221 mm, šířka 284 mm. In: Semmler, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung, Dresden 1845 (vyd. C. G. Semmler vlastním nákladem, tiskl F. Weider). Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F709/1. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 14: Veduta města od západu, před 1866. Anonym. Černobílá fotografie kresby (?) z dopisního papíru, výška 87 mm, šířka 169 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F706/2. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 15: Veduta města od jihu, 1867. *Dvůr Králové nad Labem z jižní strany*. Anonym, uveden pouze rytec Rybička (*Rybička ryl*). Rytina, výška 124 mm, šířka 184 mm. In: VITÁK, Antonín Konstantin: Dějiny královského věnného města Dvora Králové nad Labem. Praha 1867, frontispis. Sken Robert Šimůnek. – Součástí prospektu je vyobrazení městského znaku (nahore vpravo), pečeti (dole vpravo) a čtyř objektů: (vlevo nahore) *Děkaný chrám sv. Jana Křt.*, (vlevo dole) *Socha Zábójaeva*, (vpravo nahore) *Kostel sv. Kříže*, (vpravo dole) *Severná věž hradební* (tj. Šindelářská věž).

Obr. č. 16: Východní strana náměstí, před 1897. Anonym. Fotografie, výška 82 mm, šířka 110 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F809/7. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Na fotografii jsou zachyceny ještě dřevěné domky – tzv. Dřeváky, které vyhořely roku 1897 (požár je datem ante quem pro dataci fotografie); na místě školy dnes stojí budova Městského úřadu Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 17: Severní strana náměstí, kolem 1900. Anonym. Fotografie, výška 170 mm, šířka 267 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F808/33. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Fotografie zachycuje stav před výstavbou budovy Městské spořitelny.

Obr. č. 18: Splav u Pušů, 1902. *Pozdrav ze Dvora Králové n. L. Partie na Labi*. J. Matěna. Kolorovaná pohlednice, nákladem J. Matěny, knihkupectví. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 5133/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 19: Splav u Pušů po regulaci, 1911. Anonym. Černobílá fotografie, výška 90 mm, šířka 145 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 5067/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 20: Sochorova továrna, 1906. *Königinhof a. E. Fabrik und Villa des Herrn Sochor*. J. Matěna. Černobílá pohlednice. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F770/4. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Sochorova továrna i vila (srov. obr. č. 21) se nacházely na dnešním Benešově nábřeží.

Obr. č. 21: Vila továrníka Josefa Sochora, 1910. Anonym. Černobílá fotografie, výška 83 mm, šířka 115 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F770/2. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 22: Tkalcovna Winternitz & Friedmann, 1910. M. Stadler. Černobílá fotografie, výška 142 mm, šířka 227 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F778/2. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 23: Severní strana náměstí, 1907. Veselý – Matátko, Vlastivědný kroužek. Fotografie, výška 78 mm, šířka 106 mm. Městské muzeum Dvůr

Králové nad Labem, inv. č. F808/35. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Na snímku je zachyceno bourání domu F. Štětky (č. p. 3); na uvolněné parcele vznikla následně budova Městské spořitelny.

Obr. č. 24: Severní strana náměstí, 1911. Anonym. Fotografie, výška 86 mm, šířka 86 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F808/81. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Na snímku je patrná stará radnice po opravě a nově postavená budova Městské spořitelny.

Obr. č. 25: Děkanství, 1910. Václav Svoboda. Černobílá fotografie, výška 129 mm, šířka 177 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F667/4. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Fotografie byla pořízena z dnešní Palackého ulice.

Obr. č. 26: „Rukopisová“ místnost ve věži farního kostela sv. Jana Křtitele, 1907. Anonym. Černobílá fotografie, výška 165 mm, šířka 120 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F684/11. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Jedná se o místnost, v níž byl Václavem Hankou roku 1817 údajně nalezen Rukopis královédvorský.

Obr. č. 27: Hankův dům a budova Sokola, 1911. K. Přibíl. Kolorovaná pohlednice. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 133/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 28: Dělnický dům, 1911. Anonym. Černobílá fotografie, výška 86 mm, šířka 86 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F677/1. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Fotografie byla pořízena z dnešní Sladkovského ulice.

Obr. č. 29: Nádraží, před 1912. Václav Svoboda. Černobílá fotografie, výška 130 mm, šířka 155 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F718/6. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Trať procházející Dvorem Králové byla součástí sítě Jihooseveroněmecké spojovací dráhy (k.k. priv. Süd-norddeutsche Verbindungsbahn).

Obr. č. 30: Palackého ulice, 1915. Anonym (J. Matěna?). Černobílá pohlednice, nákladem J. Matěny, knihkupectví. *Dvůr Králové n. L.* Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F626/52. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 31: Městská obchodní škola, 1917. *Dvůr Králové n. Labem. Jubilejní obchodní škola*. Anonym. Kolorovaná pohlednice, vyd. papírnickví „U zlatého péra“. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 1552/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Budova stojí na dnešním Wolkerově nábřeží.

Obr. č. 32: Letecký pohled na město od jihovýchodu, 1923. Anonym. Černobílá pohlednice. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 806/12. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 33: Kohoutův dvůr (dnes budova Městského muzea), 1923. František Trnka. Černobílá fotografie, výška 160 mm, šířka 220 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F689/11. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Fotografie byla pořízena z dnešní ulice Sladkovského.

Obr. č. 34: Východní strana náměstí, mezi 1918–1924. Anonym. Fotografie, výška 131 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F3025/2. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 35: Východní strana náměstí, kolem 1930. Josef Diviš. Černobílá pohlednice. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F809/26. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 36: Jiráskova ulice od jihu, 20. léta 20. století. Anonym. Černobílá fotografie, výška 130 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F646/6. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Fotografie byla pořízena z věže farního kostela sv. Jana Křtitele.

Obr. č. 37: Nemocnice od jihu západu, 1927. Václav Svoboda. Černobílá fotografie, výška 130 mm, šířka 155 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F717/14. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Fotografie je pořízena od obce Vorlech.

Obr. č. 38: Budovy městských elektrických podniků, 1928. K. Přibíl. Černobílá pohlednice. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 1448/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – V popředí záběru je Hoření most (dnes Jana Palacha).

Obr. č. 39: Požár továrny M. B. Neumanna, 1929. R. Hak. Černobílá pohlednice. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 8262/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 40: Šindelářská věž a okolní zástavba od západu, 1930. Anonym. Černobílá pohlednice. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F793/18. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Fotografie byla pořízena z věže farního kostela sv. Jana Křtitele.

Obr. č. 41: Letecký pohled na město od jihu, 24. dubna 1931. Rtm. ppl. Krčmář a npor. ppl. Zmátló (Letecký pluk 4, 14. letka). Černobílá fotografie, výška 117 mm, šířka 170 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F806/5. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Rtm. ppl. (někdy se uvádí i v podobě p.p.l. – polní pilot letec) Krčmář byl Josef Krčmář; v květnu předcházejícího roku 1930 měl jako pilot nehodu. Npor. ppl. Zmátló, plným jménem Alois Zmátló, sloužil na konci 30. let ve Slovenském státě.

Obr. č. 42: Letecký pohled na město od jihu západu, 24. dubna 1931. Rtm. ppl. Krčmář a npor. ppl. Zmátló (Letecký pluk 4, 14. letka). Černobílá fotografie, výška 117 mm, šířka 170 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F806/14. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – K autorům fotografie srov. komentář k obr. č. 41.

Obr. č. 43: Letecký pohled na město od východu, 1935. Černobílá fotografie, výška 93 mm, šířka 138 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F806/4. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 44: Textilní a krajinská výstava, 1936. *Textilní a krajinská výstava 1936*. Bedřich Söllner. Kolorovaná perokresba, výška 140 mm, šířka 319 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. H6028. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 45: Letecký pohled na centrum města od jihu, 60. léta 20. století. Eugen Vasilik. Černobílá pohlednice. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F831/38. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 46: Hankův dům, 40. léta 20. století. Václav Svoboda. Kopie černobílé fotografie, výška 127 mm, šířka 180 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F665/12. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 47: Hoření most (dnes Jana Palacha), 1949. Anonym. Černobílá fotografie, výška 90 mm, šířka 140 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 1441/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Za mostem je zachycena zástavba v ulici Husově a v pozadí městský farní kostel sv. Jana Křtitele od západu.

Obr. č. 48: Riegrova ulice a kostel Povýšení sv. Kříže, 1949. Anonym. Černobílá fotografie, výška 155 mm, šířka 120 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F691/4. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 49: Západní strana náměstí, 1950. Bedřich Šöllner. Kolorovaný akvarel, výška 165 mm, šířka 220 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. H6040. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 50: Továrna Juta 03 (bývalá Klazarova továrna), 1950. Bedřich Šöllner. Kolorovaná perokresba, výška 195 mm, šířka 150 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. H6019. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 51: Švehlova ulice, 1963. Anonym. Černobílá fotografie, výška 85 mm, šířka 130 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 786/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 52: Synagoga (pohled z dnešní Rooseveltovy ulice), 1964. Anonym. Černobílá fotografie, výška 90 mm, šířka 137 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F676/14. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 53: Legionářská ulice, 1965. Anonym. Černobílá fotografie, výška 89 mm, šířka 140 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 1246/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 54: Zálabi – výstavba sídliště, 1967. Anonym. Černobílá fotografie, výška 90 mm, šířka 130 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 2643/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 55: Strž – výstavba sídliště, 1967. Anonym. Černobílá fotografie, výška 90 mm, šířka 130 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 2864/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 56: Letecký pohled na sídliště v ulici Karoliny Světlé od jihovýchodu, 1973. Václav Hrdina. Černobílá fotografie, výška 122 mm, šířka 165 mm. Rodinný archiv. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 57: Náměstí Odboje, 1981. Anonym. Černobílá fotografie, výška 89 mm, šířka 120 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 141/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 58: Švehlova ulice, 80. léta 20. století. Anonym. Černobílá fotografie, výška 120 mm, šířka 172 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 6508/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 59: Revoluční ulice, 1984. Anonym. Černobílá fotografie, výška 122 mm, šířka 172 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 6408/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 60: Demolice v Revoluční ulici, 1985. Anonym. Černobílá fotografie, výška 95 mm, šířka 143 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 5/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 61: Palackého ulice, 80. léta 20. století. Anonym. Černobílá fotografie, výška 100 mm, šířka 100 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 1359/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 62: Stavba řadových domů v Slunečné ulici, 1975. Anonym. Černobílá fotografie, výška 90 mm, šířka 130 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 2152/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 63: Mateřská škola v Slunečné ulici, 1986. Anonym. Černobílá fotografie, výška 90 mm, šířka 130 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 21577/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 64: Bourání staré haly závodu Juta 01, 1981. Anonym. Černobílá fotografie, výška 125 mm, šířka 175 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F1526/2. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 65: Celkový pohled na závod Juta 01 s novou budovou tkalcovny, 1986. Anonym. Černobílá fotografie, výška 180 mm, šířka 240 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F1526. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 66: Panoramatický pohled do prostoru zoo a safari, 1983. Součást dokumentace ZOO Dvůr Králové. Realizace koncepce schválené zasedáním Rady VČ KNV dne 1. 6. 1983. Autorský kolektiv – ZOO RNDr. Dobroruka, Ing. Šprachal, Havlík / STP-HK Ing. arch. Hochman. Fotografie, výška 70 mm, šířka 411 mm. Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov, Okresní národní výbor Trutnov, fa 45 (= *Urbanistická studie – realizace koncepce východočeské ZOO Dvůr Králové*). Sken Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov.

Obr. č. 67: Rooseveltova ulice, 1985. Anonym. Černobílá fotografie, výška 100 mm, šířka 140 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 655/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 68: Náměstí v době generální stávky, 1989. Luděk Tureček. Fotografie, výška 90 mm, šířka 128 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F1608/4. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Fotografie byla pořízena z budovy tehdejšího Městského národního výboru Dvůr Králové nad Labem (dnes Městský úřad).

Obr. č. 69: Havlíčkova ulice, 1993. Anonym. Barevná fotografie, výška 90 mm, šířka 125 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 1047/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 70: Stavba Základní školy Strž, před 1995. Anonym. Černobílá fotografie, výška 97 mm, šířka 141 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 2872/99. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Škola byla dokončena a otevřena v roce 1995.

Obr. č. 71: Nová část sídliště Strž, Štefánikova ulice, 2003. Anonym. Barevná fotografie, výška 88 mm, šířka 125 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F2741. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Obr. č. 72: Letecký pohled na centrum města od jihu, 2009. Martin Gojda. Digitální fotografie. Archeologický ústav AV ČR, v. v. i.

Obr. č. 73: Riegrova ulice, 2016. Jiří Heger. Digitální fotografie. Archiv autora.

Obr. č. 74: Heydukova ulice, 2016. Jiří Heger. Digitální fotografie. Archiv autora.

Obr. č. 75: Kruhový objezd a ulice 28. října, 2016. Jiří Heger. Digitální fotografie. Archiv autora.

Obr. č. 76: Ulice 5. května – alej směrem k nádraží, 2016. Jiří Heger. Digitální fotografie. Archiv autora.

Obr. č. 77: Výběhy v Safari Parku Dvůr Králové, 2015. Robert Šimůnek. Digitální fotografie. Archiv autora.

Obr. č. 78: Pohled na město od západu od Bílé Třemešné, 2015. Robert Šimůnek. Digitální fotografie. Archiv autora. – V pozadí je patrný kostel v Choustníkově Hradišti.

Obr. č. 79: Pohled na město z věže farního kostela k severu, 2021. Digitální fotografie. Miroslav Beneš. Muzeum východních Čech v Hradci Králové.

Obr. č. 80: Pohled na město z věže farního kostela k východu, 2021. Digitální fotografie. Miroslav Beneš. Muzeum východních Čech v Hradci Králové.

Obr. č. 81: Pohled na město z věže farního kostela k jihu, 2021. Digitální fotografie. Miroslav Beneš. Muzeum východních Čech v Hradci Králové.

Mapový list č. 1

Mapa č. 1: Dvůr Králové nad Labem a okolí na Müllerově mapě Čech z roku 1720. *Mappa geographica regni Bohemiae in duodecim circulos divisae cum comitatu Glacensi et districtu Egerano adjunctis ... à Joh: Christoph: Müller ... A.C.M.DCC.XX. Michael Kauffer sculpsit Augusta Vind: Mēdiotyina*, grafické měřítko [1 : 132 000], sekce IX, výška 465 mm, šířka 540 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-A-11. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdily.

Mapa č. 2: Dvůr Králové nad Labem a okolí na mapě Královéhradeckého kraje Františka Jakuba Jindřicha Kreybicha z roku 1827. *Charte vom Königgrätzer Kreise des Königreiches Böhmeim, nach zuverlässigen geographischen Hilfsmitteln neu bearbeitet von Fr. Jac. Heinrich Kreybich. Prag, C. W. Enders*. Mědioty, grafické měřítko [1 : 241 000], výška 480 mm, šířka 450 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-A-227. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdily.

Mapa č. 3: Dvůr Králové nad Labem a okolí na speciální mapě III. vojenského mapování rakousko-uherské monarchie z let 1880 a 1881. Listy *Hořitz und Jičín*, Zone 4, Col. XIII, *Josefstadt und Nachod*, Zone 4, Col. XIV, heliogravura, 1 : 75 000, výška 380 mm, šířka 495 mm, výřez. Mapová sbírka Historického ústavu Akademie věd ČR, v. v. i., sign. MSHU-MAP-C-1108, MSHU-MAP-C-1109. Sken Výzkumný ústav geodetický, topografický a kartografický, v. v. i., Zdily.

Mapový list č. 2

Mapa č. 4: Plán města, [1744]. *Plan von Königshoff*. [Kolb; bliže neidentifikovaná osoba, uváděná jen funkcí – *Conducteur Kolb* – ve vztahu k Paulu Wilhelmu Ferdinandovi de Bohnovi, pověřeného objížďkou / vizitací přihraničních fortifikací]. Rukopisná kolorovaná mapa, výška 190 mm, šířka 280 mm, grafické měřítko v sázích. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv, Wien, Inland C IV Königshof Nr. 1. Sken Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv, Wien. – Datace plánu na počátek roku 1744 i jeho autorství (plán je nesignovaný) vyplývá z de Bohnem vyhotoveného *Reconnoscierungs-Rapport anno 1743 d. böhm. Gränitz* a jeho kontinuuací v roce 1744 (Ústav dějin umění AV ČR, Praha, Pozůstalost Zdeňka Wirtha, karton W-A-146, spis č. 152-165). – Plán opatřený legendou o více než 20 položkách zachycuje obvod města v hradbách a bezprostřední okolí. Zástavba je uvnitř i vně schematicky zakreslených hradeb znázorněna blokově, okolo hradební zdi je vyznačen hluboký příkop a pochozí hliněné valy. Schematicky jsou zakresleny půdorysy městských bran, přístupové komunikace, trasy přívodu povrchové vody / vodovod („*Wasserleitung aus dem gebürg in die Stadt*“), kterým by se nechal v případě nebezpečí vojenského napadení zaplavit příkop, Labe, mlýnský náhon a Hartský potok (Katzbach). Vedle toho jsou červenou barvou zachyceny uvnitř hradeb veřejné stavby (radnice, děkanský kostel sv. Jana Křtitele a děkanství) a solitérní stavby v těsném okolí města vně hradeb – kaple sv. Jana Nepomuckého (b), která byla za josefínských reforem zrušena a nejspíš jako zchátralá zanikla, v roce 1786 zrušená špitální kaple (kostelík) Narození Panny Marie (c), původní, tehdy zničený kostel sv. Kříže v severojižní orientaci, který stál vpravo vedle cesty z města k Dolnímu mostu přes Labe (d; zděný kostel téhož zasvěcení byl postaven roku 1752 na opačné straně cesty v západovýchodní orientaci) a čtyři mlýny na mlýnském náhonu (Horní – p, Dolní – o, Malý – n a Pílský – m). Mosty přes vodní toky měly povalový nebo trámový povrch. U mostu přes Labe proti proudu v Dolním předměstí byl brod pro koně s jezdci, což mělo při záměrném zboření mostů strategický význam. Zajímavostí je dřevěné schodiště, po kterém mohl děkan překonat městský příkop (i).

Mapový list č. 3

Mapa č. 5: Pohledová mapa labského údolí mezi Dvorem Králové n. L. a Jaroměří, 1759. *Plan des Kayserlichen Königlichen Feld Lager Bey Schurtz*. Jos. Prechtl. Rukopisná kolorovaná mapa, výška 240 mm, šířka 354 mm, grafické měřítko (52 mm = ½ pochodové hodiny, tj. cca 1 : 36 500 – pro bezprostřední okolí Labe). Soukromá sbírka. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Mapa zachycuje rozložení rakouských jednotek pod velením polního maršála Leopolda Josefa hraběte von Dauna 21. května 1759 poté, co v prvním květnovém týdnu došlo v severovýchodních Čechách k dílčím srážkám, které vyprovokovaly pruské oddíly, aby narušily rakouské zázemí. Rakouská armáda pak koncem června odtažila do Slezska. Pod vrchem Kalvárie a v blízkosti (nepopsané) kaple sv. Odilona tábořil dělostřelcectvo, jinak jsou mezi Dvorem Králové a Jaroměří rozmístěny pěší a jízdní oddíly. Mapa je kreslena z Hřibojedského vrchu a má východně od něj převážně severním směrem, na obzoru vidíme les Království. Uprostřed dominuje od Dvora Králové k Jaroměři tečkou Labe, na kterém jsou zakresleny všechny mosty pro vojsko důležité. Zástavba v obou uvedených městech je zachycena schematicky, ovšem kláštery s kostely v Žirči a Kuksu a kostely v dalších vsích byly důležitými orientačními body, neboť výrazně převyšovaly ostatní zástavbu. Ve volném terénu vidíme rybníky a osamocené stojící kříže. Mapa je rovněž jedním z mála kartografických dokladů, na kterém jsou zakreslena zastavení kři-

žové cesty ze Žirče s dřevěnou kaplí na vrchu Kalvárie. Křížová cesta byla zrušena během josefínských reforem.

Mapa č. 6: Dvůr Králové a okolí na mapě pozic císařské armády, 1778. *Ohngefährer Entwurf von denen Positionen der Kayserl: Armée zwischen Königgrätz und dem Riesengebürge bey Hohenelb*. Anonym. Rukopisná kolorovaná mapa, výška 1165 mm, šířka 490 mm, výřez. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, sbírka písemností a tisků, sign. PT 3714. Sken Michaela Glaserová. – Výpovědní hodnotu mapy jako celku zhodnotil HONL, Ivan: Mapa válečných operací na horním Labi r. 1778. In: Krkonoše – Podkrkonoší. Vlastivědný sborník 4, 1969, s. 46–57.

Mapový list č. 4

Mapa č. 7: Dvůr Králové nad Labem a okolí na mapě I. vojenského mapování Čech z let 1780–1783. Rukopisná kolorovaná mapa, grafické měřítko [1 : 28 800], sekce č. 62 a 79, výška listu 408 mm, šířka 618 mm, výřez. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv, Wien. Reprodukce Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Mapový list č. 5

Mapa č. 8: Plán části města (orientovaný k jihu), 1820. *Ein Theil der Stadt Königinnhof*. Anonym. Rukopisná kolorovaná mapa, výška 360 mm, šířka 220 mm. Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov, Archiv města Dvůr Králové n. L., inv. č. 168, kt. 67 (tzv. Schulzův archiv, sign. 67/68). Sken Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov. – Horní část plánu (jih) zahrnuje řeku Labe s náhonem, mostem a kostelíkem sv. Kříže. Dolní část plánu (sever) zobrazuje náměstí až k odbočce do dnešní Husovy ulice, včetně části zahrady patřící k děkanství. Levá část plánu (východ) zahrnuje část dnešních ulic Švehlova, Josefa Hory a Havlíčkova. Pravá část (západ) zahrnuje zahrady a pozemky za náměstím směrem k Labi.

Mapový list č. 6

Mapa č. 9: Plán města a okolí (městského statku), 1839. *Plan von der Stadt und dem Dominium Königinnhof. Aufgenommen im Jahre 1839*. Christoph Arlich. Rukopisná kolorovaná mapa, výška 265, šířka 395 mm. Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov, Archiv města Dvůr Králové n. L., magistrátní kronika z let 1836–1921, s. 39 (neinventarizováno). Sken Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov.

Mapový list č. 7

Mapa č. 10: Císařský povinný otisk mapy stabilního katastru města Dvůr Králové nad Labem z roku 1841, list IV, II, VII, VIII, X, XI. Kolorovaná litografie, grafické měřítko [1 : 2880], výška listu 526 mm, šířka 658 mm, výřez. Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru, Praha, sign. B2a/C6/1637. Sken Ústřední archiv zeměměřičtví a katastru, Praha.

Mapový list č. 8

Mapa č. 11: Dvůr Králové nad Labem a okolí na mapě II. vojenského mapování Čech z let 1851–1852, reambulováno 1870. Rukopisná kolorovaná mapa, grafické měřítko [1 : 28 800], sekce č. 5/III, 5/IX, 6/VIII, 6/IX, östliche Colonne, výška listu 527 mm, šířka 527 mm, výřez. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv, Wien. Reprodukce Laboratoř geoinformatiky UJEP Ústí nad Labem.

Mapový list č. 9

Mapa č. 12: Plán města a okolí, 1866. *Plan zum Treffen bei Königinnhof 29. Juni 1866*. Anonym. Tisk, výška 491 mm, šířka 375 mm, grafické měřítko. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. PT10908. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Jeden z více plánů města a jeho blízkého okolí vzniklý v kontextu válečných událostí roku 1866, a jmenovitě ve vztahu ke srážce u Dvora Králové dne 29. června 1866 (srov. TSCHIEDEL, Pavel: Prusko-rakouská válka v roce 1866 na Trutnovsku a Královédvorskou. Průvodce po památkách z bitev u Trutnova, Rokytínka a Dvora Králové nad Labem. Dvůr Králové nad Labem 2001).

Mapa č. 13: Plán města a okolí, 1866. *Plan der Stadt Königinnhof und Umgegend*. Kreslil pruský důstojník von Tschudi (*Aufgenommen Ende August 1866 durch: von Tschudi, Pr. Ltn. im Garde Pionier Bat.*). Litografie, výška 545 mm, šířka 548 mm, měřítko 1 : 6250. Soukromá sbírka. Sken Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov. – Plán zachycuje město a nejbližší okolí nedlouho po bitvě u Dvora Králové a rozhodující vítězné bitvě u Hradce Králové v době, kdy vítězství nebyli omezení v činnosti na cizím, tj. rakouském území. Plán nezobrazuje postavení nebo směr útoků vojenských jednotek, ale měl sloužit Prusům hlavně v budoucnosti, pokud by znovu o město bojovali. Způsob a rychlost zachycení terénu předčily schopnosti rakouských vojenských stratégů. Novinkou pro boj v budoucnu je zákes terénních tvarů pomocí vrstevnic, což je důležité pro přesun vojáků a techniky, např. děl a munice, a dostfel za viditelný horizont. Výchozí výškový nulový bod byl stanoven pro střed vozovky mostu přes Labe v Dolním předměstí, což může svědčit o nepatrném klenutí vozovky. Terénní výšky k mostu jsou uvedeny v pařížských stopách absolutními čísly, vrstevnicemi po 50 stopách plnou čarou, po 25 stopách delší přerušovanou čarou a v rovinatém terénu kratší přerušovanou čarou i pro nižší změny v převýšení. Terénní zářezy jsou zakresleny pomocí šraf. Šípka mimo mapový rám směřuje k severnímu magnetickému pólu. Půdorysy kamenných budov jsou vyplněny šikmými čarami, dřevěné budovy jsou celé vyplněny černou barvou. Širší okolí města Prusové mapovali stejným způsobem také v měřítku 1 : 25 000. – Tentýž plán, vydaný jako fotolitografie bratří Burchardů (*Photolithographie der Gebr. Burchard. Berlin.*), nese titul osvětlující kontext vzniku: *Plan des Gefechtsfeldes von Königinnhof, am 29ten und 30ten Juni. 1866* (vedle Tschudih je uvedeno – dokonce na prvním místě – autorství sv. p. von Lyncker: *Aufgenommen vom 15ten August bis 9ten September 1866. durch: Frhr. v. Lyncker, Pr. Ltn. im II Garde Rey. z. F.[.] von Tschudi, Pr. Ltn. im Garde Pionier Bat.*). Online: <https://www.e-rara.ch/zut/content/zoom/22119678> [cit. 30. 12. 2021]. Oba plány byly vydány v moderním metrickém měřítku, které bylo v Rakousku zavedeno zákonem závazně až od roku 1876.

to a dva městyse (Choustníkovo Hradiště a Žireč), 32 obcí bylo německých a pouze 6 českých (v politickém okrese bylo celkem 81 obcí). Dočasný pokles počtu obcí byl důsledkem postupného vzniku tří převážně německých obcí na severu okresu, které měly shodný název Království (podle lesa Království; tento název dostala i přehrada vybudovaná na Labi v letech 1910–1919 v blízkosti Nemojova). Odlišovaly se pouze římskou číslovkou I, II a III. Skládaly se vždy z několika vsí a osad a existovaly až do 2. světové války (vznikaly postupně, jako poslední Království III, původně Horní a Nový Nemojov). – K první změně hranic soudního okresu došlo v roce 1878 odtržením obcí Brzice a Mezilečí a jejich připojením k nově vzniklému soudnímu okrese Česká Skalice, který se stal součástí politického okresu Nové Město nad Metují. Od Mezilečí se však oddělila část osady Proruby a jako samostatná obec zůstala v okrese Dvůr Králové. – K další významné změně okresních hranic došlo až po vzniku Československa, v roce 1925, kdy bylo do soudního a tím i politického okresu Dvůr Králové přesunuto 9 obcí na západě území. Z okresu Hořice to byly obce Třebihošť, Zdobín, Trotina, Zábřezí-Řečice, Bílé Poličany, Lanžov a Velký Vřeštov a z okresu Hostinné pak Zvíčina. V roce 1930 se z okresu Česká Skalice vrátila další část obce Proruby. Rozloha soudního okresu se zvětšila na 211 km² a počet obyvatel ve 47 obcích dosáhl 36 535. Krajský soud sídlil v Hradci Králové. Výrazně se zmenšoval podíl německého obyvatelstva v soudním okrese – zatímco v roce 1880 to bylo 60 %, v roce 1910 již jen 43 % a v roce 1930 pouze 35 % (což byl důsledek připojení převážně českých obcí). V navrhovaném župním členění se měl Dvůr Králové stát součástí župy III se sídlem v Hradci Králové. – Největší proměnou však prošel Dvůr Králové jako správní centrum po zabránění českého pohraničí Německem na podzim 1938. Přestože většinu obyvatelstva tvořili Češi, velká část území byla připojena k Německu, resp. říšské župě Sudety. Na území soudního okresu Dvůr Králové zůstalo pouze 15 obcí včetně sídla okresu (odstoupeno bylo celkem 31 obcí a 2 osady, které byly připojeny k německým správním jednotkám v Trutnově a Vrchlabí), které bylo téměř kompletně obklopeno německým územím; rozloha dvorského okresu činila 80 km² a zůstalo v něm 24 000 obyvatel. V roce 1942 tak došlo k reformě správy: soudní okres Jaroměř byl připojen k politickému okrese Hradec Králové a k politickému okrese Dvůr Králové nad Labem byl připojen celý politický a zároveň soudní okres Hořice. Příslušný oberlandrát byl v Hradci Králové. – V roce 1945 byl obnoven soudní okres Dvůr Králové nad Labem v rozsahu z roku 1938, vznikl okresní národní výbor. Soudní okres Jaroměř se stal samostatným politickým okresem (stejně tak byl obnoven okres Hořice). Při reformě v roce 1949 zůstal okres Dvůr Králové zachován a dokonce se zvětšil jeho rozsah na 280 km² a počet obcí na 50 s 31 647 obyvateli. K jeho území byly připojeny obce na severozápadě, převážně z okresů Hostinné a Vrchlabí. Okres se stal součástí Hradeckého kraje. Správní funkci ztratil Dvůr Králové nad Labem v roce 1960, území okresu včetně jeho sídla bylo připojeno k okresu Trutnov, pouze jižní a východní části k okresu Náchod a několik obcí na západě k okresu Jičín. Všechny tyto okresy se staly součástí Východočeského kraje. – V roce 1993 pak byl zřízen pověřený obecní úřad (POÚ), který měl ve své správě 28 obcí a rozlohu 258 km². Obnova správní funkce Dvora Králové nad Labem byla dovršena v roce 2003 zřízením obvodu obce s rozšířenou působností, který je shodný s obvodem POÚ. Od roku 2001 je území součástí Královéhradeckého kraje. – Literatura: BURDA, Tomáš: Historické hranice a proces polarizace prostoru v Česku. Praha 2016; CHROMEČ, Břetislav: Místopisný slovník Československé republiky. Praha 1929; KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. A–G. Praha 1996, s. 798–804; KUDRNÁČ, Václav: Adresář a popis politického okresu Královédvorského. Soudní okresy: Králové Dvůr n. L. – Jaroměř a politické obce i osady. Turnov 1903; MLEZIVA, Štěpán: Retrospektivní přehled územních jednotek a územních obvodů od roku 1850. Praha 2010; RŮŽKOVÁ, Jiřina – ŠKRABAL, Josef a kol.: Historický lexikon obcí České republiky 1869–2005 I–II. Praha 2006.

Mapový list č. 36

Mapa č. 41: Dlouhodobé změny využití ploch na Královédvorskou 1845–2010. Rekonstrukční mapa Přemysla Štycha, kartografické zpracování Přemysl Štych. – Primárním zdrojem pro sledování změn krajiny od poloviny 19. století je Databáze dlouhodobých změn využití ploch Česka (Databáze LUCČ Czechia). Je založena na katastrálních datech a pro několik časových horizontů počínaje rokem 1845 udává rozlohy sedmi základních kategorií využití ploch v téměř 9000 tzv. Srovnatelných územních jednotkách (SÚJ), pokrývajících území celého Česka. Pro celé Česko a soudní okres Dvůr Králové (33 SÚJ) jsou data sumarizována v tab. č. 1 a 2, výsledky změn využití plochy za jednotlivé SÚJ jsou graficky znázorněny na mapovém listu. – Královédvorskou se rozkládá v Královéhradeckém kraji v předhůří Krkonoš. Řeka Labe vtéká do řešeného území na severozápadě a nutno ji považovat za významnou osu, která ovlivňuje jak fyzicko-geografický, tak i socio-ekonomický charakter území. Podél Labe se nalézají rovinatější, pro zemědělské využití příznivější podmínky a jsou zde též koncentrovány hospodářské a sídelní aktivity s největším městem Dvůr Králové nad Labem. Vzdálenější území od Labe (severovýchod a západ) se vyznačují vyšší nadmořskou výškou s nejvyšším vrcholem Smrkem (584 m n. m.). Podíl zemědělské půdy na celkové rozloze se blíží průměrným hodnotám za celé Česko. V současnosti zabírá zemědělská půda 54 %, v polovině 19. století měla podíl překračující 60 % celkové rozlohy (tab. č. 1 a 2). Podíl orné půdy a trvalých travních porostů se v současnosti výrazně neodlišuje od celorepublikového průměru. Podíl lesů překračuje 30 % s vyšším zastoupením na severovýchodě a západě území. Podíl zastavěných ploch se v současnosti blíží 1,8 %. Ostatní plochy, které v sobě povětšinou zahrnují antropogenně ovlivněná území (např. dopravní komunikace a areály), zabírají 6,7 %. Obě tyto kategorie vykazují vyšší podíly v SÚJ, které jsou v blízkosti řeky Labe a nejvýznamnějšího rozvojového centra Dvora Králové. – Změny využití ploch na Královédvorskou od poloviny 19. století mají souvislost se společenským a hospodářským vývojem a taktéž reflektují lokální geografické faktory. Proběhlé změny byly povětšinou v souladu s celorepublikovými trendy (srov. tab. č. 1 a 2). Rozloha orné půdy zaznamenává od roku 1896 trvalý pokles, trvalé travní porosty (louky a pastviny) vykazují zhruba stejný podíl jako na začátku sledovaného období. V prvním sledovaném období (léta 1845–1896) rozlo-

hy trvalých travních porostů výrazněji poklesly, v následujících letech však permanentně rostly. Souhrnnou rozlohu lesních ploch možno považovat za stabilní, během sledovaných let oscilující okolo 30% podílu. Úbytky zemědělské a orné půdy byly povětšinou na úkor nové zástavby a ostatních ploch. V proběhlých změnách využití ploch jednotlivých SÚJ se určitým způsobem projevila diferenciací mezi územími podél Labe a vzdálenějšími oblastmi na severovýchodě a západě, jak je zřejmé z prezentovaných map. Vhodná geografická poloha a příznivější fyzicko-geografické podmínky v blízkosti Labe byly výrazným faktorem pro lokalizaci antropogenně více ovlivněných kategorií, jako jsou zástavba, ostatní plochy či orná půda. Naproti tomu trvalé travní porosty společně s lesy zvyšovaly svoji rozlohu převážně v méně příznivějších oblastech pro zemědělství. – Literatura a prameny: BIČÍK, Ivan a kol.: Land Use Changes in the Czech Republic 1845–2010. Socio-economic Driving Forces. Cham 2015; BIČÍK, Ivan a kol.: Změny využití ploch v Česku. Praha 2010; Databáze LUCČ Czechia – Databáze dlouhodobých změn využití ploch Česka (1845–2000), dostupné z: <https://www.lucccz.cz/> [cit. 8. 9. 2021].

Tab. č. 1. Vývoj podílu (%) jednotlivých kategorií využití ploch v Česku
Zdroj: Databáze LUCČ Czechia

	1845	1896	1948	1990	2010
Orná půda	48,22	51,59	49,88	40,99	38,14
Trvalé kultury	1,14	1,46	1,90	2,99	3,04
Trvalé travní porosty	17,41	14,12	12,95	10,50	12,50
Lesní plochy	28,90	28,96	30,21	33,33	33,70
Vodní plochy	1,44		1,14	1,98	2,07
Zastavěné plochy	0,59		1,08	1,59	1,67
Ostatní plochy	2,30	3,87	2,85	8,62	8,89
Celkem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Tab. č. 2. Vývoj podílu (%) jednotlivých kategorií využití ploch v politickém okrese Dvůr Králové

	1845	1896	1948	1990	2010
Orná půda	50,41	53,87	50,58	42,53	41,55
Trvalé kultury	1,65	2,81	3,83	5,62	5,56
Trvalé travní porosty	12,52	10,80	11,47	12,09	12,43
Lesní plochy	30,75	29,00	29,14	30,50	30,73
Vodní plochy	0,72		0,48	1,19	1,27
Zastavěné plochy	0,66		1,31	1,75	1,79
Ostatní plochy	3,29	3,53	3,20	6,32	6,67
Celkem	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00

Zdroj: Databáze LUCČ Czechia

Pozn.: Ostatní plochy v roce 1896 v sobě zahrnují též vodní a zastavěné plochy.

Mapový list č. 37

Mapa č. 42: Vývoj průmyslu, dopravy a krajiny na Královédvorskou od poloviny 19. století do poloviny 20. století. Rekonstrukční mapa Tomáše Burdy, kartografické zpracování Petra Jilková. – Území bývalého soudního okresu Dvůr Králové nad Labem leží ve zvláště krajinně Podkrkonoší, kterému vévodí masiv Zvíčina a jehož hlavní osu tvoří řeka Labe. Přírodní podmínky spolu s polohou na česko-německé jazykové hranici vytvořily prostředí pro rozvoj obchodu a řemesel již od středověku. K největšímu rozmachu průmyslu došlo v 19. století, ale rozvoj textilnictví, a zejména tkalcovství a barvířství, spadá již do druhé poloviny 18. století. – Železnice (Jihoněmecká spojovací dráha mezi Pardubicemi a Libercem) spojila Dvůr se světem již v roce 1858 a přispěla zejména k rozvoji průmyslu. Nádraží je však od centra města vzdálené zhruba tři kilometry jižně na katastru tehdy samostatné obce Sylvárov. Paradoxně k tomu přispěla poloha města na dopravní spojnici Trutnova a dále Slezska se středními Čechami a Prahou, která dávala obživu řadě povozníků a formanů; ti měli v té době silný vliv na místní politiku (starostou byl povozník a hospodský Bedřich Tinus), a tak pro původní nádraží blízko centra města nezískala dráha příslušné pozemky. Myšlenka na přiblížení železnice k centru města však nezapadla a postupně se objevovala v podobě projektu spojovací dráhy mezi Hořicemi, Dvorem Králové, Úpíci a Náchodem a také v dalších projektech. Včetně plánů na výstavbu tratí, která měla nahradit německým zábozem přerušenu hlavní trať, po roce 1938. Jistý pokrok přinesla až poválečná doba, kdy okolo roku 1950 byla zbudována vlečka, která spojovala továrny (mimo jiné Jutu a městskou teplárnu) ve městě s hlavní tratí. V současnosti se myšlenky na přiblížení železniční osobní dopravy k centru města znovu objevily v podobě elektrifikace právě teplárenské vlečky, která by mohla být napojena do dopravního systému Královéhradeckého kraje, včetně výstavby železničních zastávek v městské části Lipnice a u areálu Zoologické zahrady (Safari Parku). Hlavní silniční osou území je silnice I. třídy č. 33, která prochází východně od Dvora Králové nejprve údolím Labe od Jaroměře okolo Kuksu a přes Choustníkovo Hradiště a Kocbeře na sever dále k Trutnovu. V blízké budoucnosti by měla být v podobné trase nahrazena dálnicí D11 v úseku Jaroměř – Trutnov, která od prosince 2021 končí u Hořic. Samotným Dvorem Králové procházejí silnice II. třídy č. 299 v úseku z Choustníkova Hradiště do Debrného a č. 300 mezi Hořicemi a Kocbeřemi. – Četné povodně na Labi a škody, které působily, stály u zrodu plánů na výstavbu kaskády přehrad, které měly současně napomoci hospodářskému využití řeky i jejího okolí. Z několika zamýšlených se nakonec realizovaly na počátku 20. století dvě. Jednak Labská přehrada pod Špindlerovým Mlýnem, postavená v letech 1910–1914, a jedná přehrada nad Bilou Třemešnou z let 1910–1919, jež dostala název Les Království. Po roce 1919 byla u ní dobudována vodní elektrárna, která se stala významným bodem při dokončení elektrifikace českého severovýchodu. – Hlavním ekonomickým centrem okresu byl samotný Dvůr Králové, který byl významným střediskem obchodu a řemesel, z nichž se rozvinulo především tkalcovství a barvířství. Během 19. století bylo založeno několik textilních závodů. Na jeho konci byla největší z nich mechanická přádelna s více jak 6000 vřeten, dále 6 mechanických tkalcoven a 7 velkých barvíren

a tiskáren (např. se zde tiskly šátky z lamí vlny), další 3 samostatné barvířny nebo továrna na jutové koberce. Rozvíjel se také průmysl dřevozpracující (3 pily, závod na výrobu dřevěných součástek pro textilnictví), strojírenský a potravinářský (parostrojní pivovar s výstavem přes 21 000 hl za rok). Vedle více jak 3000 továrních dělníků zde byla řada pracovníků v domácké výrobě. Na konci 20. let 20. století vznikly další textilní továrny (celkem pracovalo 12 tkalcoven ve městě a jeho okolí, rozšířil se sortiment o výrobu vaty nebo průmyslových tkanin a lepenek). Krize 30. let zasáhla také průmysl ve Dvoře Králové, ale řada podniků se udržela. Tradice textilního průmyslu se – na rozdíl od jiných jeho center v Česku – udržela až do současnosti. Firma Juta patří k předním dodavatelům průmyslových tkanin zejména do automobilového průmyslu. Další významnější ekonomické subjekty na území soudního okresu Dvůr Králové bychom v průběhu první poloviny 20. století našli zejména v Bílé Třemešné (mechanická tkalcovna, zpracování kamene a dřeva, 2 cihelny), v Dubenci (lihovar, lomy, pila, 4 mlýny a 2 cihelny), v Choustníkově Hradišti (pivovar s výstavem okolo 4000 hektolitrů, lomy na mramor, 3 mlýny), v Kuksu (přádelna a tkalcovna juty, nitárna, výroba košíkářského zboží, pražírna kávy, mlýn a pila) a v Žirčích (výroba likérů, pivovar s výstavem okolo 4500 hektolitrů, přádelna juty, mlýn a pila). V dalších obcích byl zastoupen především textilní průmysl (Doubravice, Huntřov, Kocbeře, Koclířov, Kohoutov) a také zde byla řada mlýnů a pil (Kladruba, Lipnice, Stanovice, Vlčkovice aj.). Některé z nich využívaly energii řeky Labe. – Literatura: CHROMEČ, Břetislav: Místopisný slovník Československé republiky. Praha 1929; KOTYŠKA, Václav: Úplný místopisný slovník království Českého. Praha 1895; KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I. A–G. Praha 1996, s. 798–804; KUDRNÁČ, Václav: Adresář a popis politického okresu Královédvorského. Soudní okresy: Králové Dvůr n. L. – Jaroměř a politické obce i osady. Turnov 1903.

Mapový list č. 38

Mapa č. 43: Vývoj areálu Zoologické zahrady Dvůr Králové nad Labem od roku 1946 do současnosti. Rekonstrukční mapa Lukáše Nekolného – Tomáše Burdy, kartografické zpracování Petra Jilková. – Zoo byla slavnostně otevřena dne 9. května 1946 k prvnímu výročí ukončení 2. světové války v parku předtím arizované tzv. Neumannovy vily, kterou získalo město Dvůr Králové. Ve vile bylo zřízeno vlastivědné muzeum, které bylo v parku o ploše 4,6 ha doplněno o klece a výběhy s evropskými druhy zvířat. Tehdejší správce muzea Josef Fabián, pod nějž zpočátku zoo spadala, navrhl hned následujícího roku vznik Společnosti přátel zoologické zahrady, které by připadlo správcovství zoo. Toto osamostatnění od muzea se uskutečnilo již v létě roku 1947. – Přestavba palmového skleníku v původním parku na první veřejnosti přístupný tropický pavilon, mj. s primáty a lvem jménem Remus, umožnila chov prvních exotických zvířat. Již brzy se navíc začala zoo rozrůstat na nové pozemky, čímž se zvětšila její rozloha na 6,5 ha. V roce 1950 bylo v parku více než 100 klecí a výběhů, chováni byli i medvědi, existoval již dětský koutek a v suterénu vily restaurace. V listopadu 1951 bylo schváleno nové pojmenování: Východočeská zoologická zahrada ve Dvoře Králové. V březnu 1953 odešel ze zoo její první správce J. Fabián. Téhož roku došlo díky připojení areálu někdejší celostátní zemědělské výstavky k rozšíření na dvojnásobek plochy, konkrétně 12,5 ha. V té době však nebyly nové pozemky expozičně využívány. Zoo navíc přišla o pozemky, kde byla zpočátku chována vysoká a vodní ptáci. Nově na části ztraceného pozemku vznikl svépomocí velký amfiteátr. Mezitím zoo stagnovala, ve hře bylo i její zrušení. V první dekádě existence se návštěvnost pohybovala do 50 000 osob ročně, v roce 1956 to bylo 49 000. – Nová etapa proměny na moderní zoo začala s nástupem ředitele Františka Čiřavského v dubnu 1956. Vznikla řada na svou dobu pokrokových expozic, která umožnila dovoz atraktivních druhů zvířat (velbloudi, tygři, lední medvědi, šimpanzi, emu, klokani) i odchovy velkých šelem. Došlo k elektrifikaci i výstavbě kanalizace. Vznikl výběh medvědů ledních (1960; největší v Československu), pavilony šelem (1959, 1960), pavilon slonů (1963), kam putoval slon získaný z cirkusu, či terarium (1964; největší v ČSSR). Vybudovány byly také první čtyři výběhy pro kopytníky s příkopem místo plotu (tehdy sloužily muflonům a kamzíkům). V roce 1959 bylo poprvé přivítáno přes 100 000 návštěvníků. V roce 1960 zoo získala areál amfiteátru dokončeného o tři roky dříve a následně také další pozemky, takže v souhrnu disponovala více než 27 ha, ačkoliv expozice nebyla využita ani polovina. Vzhledem k rozvoji přesahujícímu význam města se novým zřizovatelem (na místo města) stal Okresní národní výbor Trutnov (1964). – Další mezník nastal s nástupem Josefa Vágnera do funkce ředitele v červenci 1965, který na postu zůstal až do jara 1983, tedy 17 let. V roce 1965 byla otevřena moderní restaurace a návštěvnost poprvé překročila 200 000 vstupů. Roku 1966 předložil Vágnér ministerstvu návrh na záměr specializace na africká zvířata. V něm se lze dočíst, že zoo má výměru 27,12 ha, z čehož 20,36 ha zaujímá zahrada, 0,16 ha zastavěné plochy mimo pavilonů, 0,1 ha les a 6,5 ha orná-produkční půda, která byla ze 4 ha využívána k pěstování pícnin, obsahovala vlastní skleníky, zahradnictví a 0,6 ha zelinářských ploch. K dispozici bylo 10 ha, na nichž bylo v plánu vybudovat „moderní africkou step s chovem velké africké zvěře“. Důraz byl kladen na podporu chovu tygrů, kteří by zoo přinesli finance, a rozvoj botanizace. Odchováni byli lední medvědi, byli přivezeni první hroši. Africká specializace byla schválena v roce 1967 a téhož roku převzal zoo Krajský národní výbor v Hradci Králové. V roce 1967 byla rovněž podniknuta první expedice do Afriky s cílem studování života zvířat. První odchytová expedice následovala o dva roky později. Během osmi výprav (do 1975) bylo dovezeno 849 savců, 615 ptáků a 429 plazů, tedy 1793 zvířat, z nichž velká část zůstala ve Dvoře Králové. Tím byla vytvořena největší genobanka afrických kopytníků v Evropě, jejíž hodnota pro chov v evropských zoo je dosud nedocenená. – Díky prosazení konceptu specializace se podařilo v roce 1967 získat další pozemky v tzv. Údolíčku kolem potoka Netřebý. Stavět se začalo v roce 1969, problémem byl nedostatek materiálu. Mohlo tak být plánováno budování safari, a dokonce nikdy neuskutečného delfinária. Oba typy zvířecích atrakcí byly právě v té době hojně stavěny v západní Evropě, ale na východ od železné opony se jednalo o unikátní projekt. V roce 1970 se udávalo, že zoo má 70 ha, na konci 70. let dokonce až 107 ha, tedy nejvíce z tehdejších českých zoo. V roce 1972 zoo dispono-

vala mj. největším stádem žiraf na světě, a proto bylo vytvořeno nové logo: tři žirafí krky. Téhož roku se narodilo i první mládě žirafy v ČSR. V roce 1975 se začal stavět pavilon lidoopů, o dva roky později byl dokončen dům pro žirafy. V letech 1969–1982 bylo investováno 139,8 milionů korun. – Od roku 1969 započal bezprecedentní nárůst návštěvnosti, která se během pěti následujících let více než ztrojnásobila a v roce 1974 dosáhla rekordních 805 011 návštěv. Zoo se několikrát stala nejnavštěvovanější v tehdejším Československu – byla více navštěvovaná než Zoo Praha, a dokonce navštěvovanější než další zoo, které dnes mají více než milionovou návštěvnost (např. Vídeň, Curych, Vratislav). Po letech úspěchů však roku 1975 přišla nejtragičtější událost v historii instituce – zoo byla z veterinárních důvodů uzavřena a v dubnu došlo k usmrcení celého stáda 46 žiraf, údajně kvůli slintavce a kulhavce. Přes pozdější dovoz nových jedinců a obnovení unikátního chovu již nikdy nebylo dosaženo původního počtu zvířat. V roce 1978 bylo udáváno, že zoo má rozlohu 97 ha, z toho na klasickou část, včetně hospodářských objektů (zázemí), připadalo 26 ha a na část safari 71 ha. Uváděny jsou však i jiné údaje. V areálu byla v té době budována veterinární nemocnice, pitevna, spalovna, karanténní stanice (po Zoo Praha druhá u nás) a vědecko-výzkumné centrum. Návštěvnost se stabilizovala na hodnotách mezi 600 až 700 tisíci vstupy, což bylo stále nejvyšší či s odstupem druhé nejvyšší číslo mezi českými zoo. – V dubnu 1983 odešel J. Vágnér do invalidního důchodu; zoo tehdy zaměstnávala 233 lidí. Dne 17. 6. 1983 byla v budově vily otevřena galerie obrazů Zdeňka Buriana, tehdy nazvaná *Vývoj života na zemi*. V roce 1984 se funkce ředitele na dva roky ujal Jiří Svoboda, který se zapsal značnou estetizací areálu. Tehdy začaly být v expozicích využívány sklo a palisády, zábradlí nahradily kameny. V roce 1984 byl po devíti letech výstavby zpřístupněn pavilon lidoopů, jediný v té době v Československu, díky němuž byli kromě šimpanzů, do té doby chovaných v tropickém pavilonu, dovezeni také orangutani a gorily, čímž se zoo stala největším chovatelem lidoopů u nás. Také v této stavbě Svoboda prosadil skla místo mříží. Za jeho éry vznikla nová expozice plameňáků, expozice psovitých šelem či ostrov papoušků. Zbourán byl nevyhovující pavilon velkých šelem (1984). Začala se budovat tropická řeka v teráriu (1985). Klíčovým projektem byla výstavba největších stájí pro nosorožce na světě. V druhé polovině 80. let se zoo podílela na ochraně místní přírody, když byla v údolíčku vybudována karanténa pro rysy, kteří byli následně reintrodukováni na Šumavě. K zoo patřila i odchovna tetřevů hluců na krkonošských Řychorách. – Přes velký rozvoj zoo se stále nedořídilo dokončit největší projekt Josefa Vágnera z konce 60. let – safari. Oplacení i silnice byly vybudovány ještě za jeho éry, ale teprve v létě 1986 bylo do nových velkých výběhů vypuštěno experimentálně prvních 17 kopytníků (nadbytečných samců). Podobné pokusy následovaly i v dalších letech, v nichž se však již střídali další ředitelé. Za Josefa Tomana byl získán pozemek u centrálního zimoviště pro zbudování nových výběhů pro zvířata ze zimoviště, zejména žirafy. Safari bylo otevřeno dne 24. 5. 1989 za ředitele Pavla Suka. Jednalo se o první takové zařízení v zemích tehdejšího východního bloku. Návštěvníci se nově dostali do dosud nepřístupné části areálu o ploše 27 ha v údolí potoka Netřeby s velkými skupinami afrických kopytníků. Autobusy vozily návštěvníky i kolem letních výběhů ohrazených příkopy. V téže době začala výstavba expozice lvů u safari a poblíž vzniklo i nové stanoviště autobusů, které začaly jezdit jen po výběžích v safari. – Po roce 1989 nastalo pro zoo nejisté období. Zrušením krajských národních výborů v roce 1990 se zoo dostala pod správu okresního úřadu v Trutnově, který neměl dostatečné finanční prostředky na její rozvoj. Na počátku 90. let 20. století se navíc ani této zoo nevyhnul pokles návštěvnosti typický pro všechny tuzemské turistické cíle. Dokonce byl jeden z nejvíce znatelných, neboť počet evidovaných vstupů se snížil během dvou let na méně než polovinu. Za vedení Ivana Pojara ale i tak vznikly nové expozice pro hrošíky liberijské, noční zvířata (ve vile), antilopy bongo. V roce 1993 začal být užíván nový název: Východočeská zoologická zahrada – safari Dvůr Králové nad Labem. V roce 1994 se stala členem Evropské asociace zoologických zahrad a akvárií. Od 80. let pokračovaly úpravy v pavilonu ryb a plazů, začal se stavět pavilon tropických ptáků, jehož výstavba byla z finančních důvodů pozastavena. V roce 1996 byl u příležitosti 50. výročí zoo otevřen pavilon šelem. – Od srpna 1996 se ředitelkou stala Dana Holečková, dříve v zoo působící jako zooložka. Do loga se dostal nosorožec. Za dr. Holečkové se prohloubil důraz na rozložení návštěvnosti do celého roku. To podporovaly jak nové akce, jako *Vánoční zoo*, tak budování velkých celoročně přístupných pavilonů, které zvedly návštěvnost i mimo hlavní sezonu. Byl zpřístupněn pavilon Ptačí svět včetně biotopové haly s volně poletujícími ptáky (1998) a po 14 letech dokončena oprava terária, nově zvaného Vodní světy (1999); v roce 1997 zde bylo otevřeno tehdy největší sladkovodní akvárium v Česku). Nová atraktivní výstavba, která neměla v Česku srovnání, tak obnovila návštěvnícký zájem a v roce 1998 se podařilo přesáhnout půlmilionovou hranici. Rok 1999 dokonce přinesl dosud nejvyšší návštěvnost v porevolučním období – 579 884 vstupů. Od té doby se návštěvnost opět mírně, ale setrvale snižovala a během sedmi let poklesla o takřka 20 %, a to i přes to, že přibývaly další novinky: velká průchozí voliéra (2002), pavilon okapi (2004), pavilon lvů (2004), pavilon Africká savana pro slony (2005), pavilon surikat (2005), pavilon Tropické bažiny (2007). Až v letech 2007–2009 se zájem o zoo opět zvýšil. Holečková také nechala zásadně přebudovat pavilon goril a šimpanzů (2012). Orangutani byli přesunuti do nové expozice v Ptačím světě. – Rozvoj však nezasáhl jen expozice, ale také mezinárodní ochranné projekty (převoz zvířat do Afriky) a návštěvníckou infrastrukturu. Byl otevřen první velký zooshop v českých zoo (1996), restaurace (1999) a také první ubytování v českých zoo – hotel Safari (2001). Rozšíření ubytovacích služeb bylo umožněno výstavbou Safarikempu s bungalovy na dosud nepřístupných pozemcích (včetně nového parkoviště 3,5 ha; 2010). Zoo se tím výrazně zvýšila finančně soběstačnost. V roce 2005 proběhla koupě pozemků někdejší slévárny o ploše 2,4 ha, což zajistilo další budoucí rozvoj expozic. Od obnovy krajů do roku 2005 byla zoo příspěvkovou organizací Královéhradeckého kraje, od dalšího roku se stala jeho akciovou společností. V roce 2011 byla poprvé na safari vpuštěna soukromá osobní auta. Motorizovaní návštěvníci se nově dostali do dosud nepřístupných míst. Pěší část zoo se však výrazně zmenšila právě ve prospěch aut. Tento v západní Evropě od konce 60. let běžný provoz safari parků, navíc plánovaný již Vág-

nerem, zejména společně s razantním zvýšením vstupného vyvolal značné kontroverze a negativní obraz zoo u části veřejnosti. Návštěvnost prudce klesla na nejnižší hodnotu za 18 let (2012) a z druhého místa mezi českými zoo se dostala na páté. Nakonec v druhé polovině roku ředitelka Holečková po více než 16 letech ve funkci rezignovala. – V závěru roku 2012 se ředitelem zoo stal Přemysl Rabas, někdejší dlouholetý ředitel zooparku v Chomutově. Nejprve nechal vybudovat lávku, která by opět umožnila pěším návštěvníkům si projít letní výběhy až k pavilonu lvů (2013). Dále se rozhodl zoo více odlišit od ostatních tím, že prohloubil specializaci na Afriku – neafrická zvířata byla vyměňována za ta africká. Začala být představována i africká kultura, vybudována byla rybářská vesnička (2013), jihoafrická vesnička Gwanda (2015) a západoafrické městečko Tiébélé (2016). Nové logo bylo inspirováno africkou batikou (nosorožec zůstal v logu zachován). Pro obnovení zájmu veřejnosti bylo vybudováno velké dětské hřiště (2013) a nové centrum (2013). Následně vznikla expozice Jedovatá Afrika (2014), byl zpřístupněn pavilon nosorožců (2016), po letech se do zoo vrátili hroši, navíc do prostorného výběhu s rybníkem (2016) byl postaven expoziční pavilon žiraf (2019), v Ptačím světě se staly expozice Madagaskaru a Konžského deštného lesa (2019). V roce 2015 bylo otevřeno jediné lví safari v postsocialistickém prostoru, které bylo v plánech již za Vágnera. V roce 2016 byli do safari prvně vypuštěni pštrosi, o rok později žirafy. Safari se navíc v roce 2016 stalo kulturní památkou. Mosty na safari byly po půl století nahrazeny novými. V roce 2018 byl zrekonstruován hotel s restaurací a mj. doplněn o minipivovar. Od roku 2018 se zoo prezentuje jako Safari Park Dvůr Králové. V roce 2020 byla přebudována hala Vodních světů pro zvířata z Afriky, když mj. prezentace afrických jezer nahradila nádrže Amazonie. Začaly být také stavěny nové expozice jihozápadní Afriky na území někdejší slévárny. Zoo se stále více orientuje na ochranu přírody. Návštěvnost se po roce 2012 zvedala a v roce 2016 po sedmi letech překonala půlmilionovou hranici, nad níž se držela i následující tři roky. Mezi českými zoo jí patřilo třetí až čtvrté místo. V roce 2020 se na návštěvnosti negativně podepsalo uzavření kvůli šíření covidu-19, ale oproti jiným zoo byl pokles menší. – V roce 2021 zoo vlastnila 100 ha pozemků, z toho 90 ha v rámci kompaktního území. Zoo oficiálně uvádí rozlohu 78,8 ha, z toho přístupných 53 ha. 27 ha připadá na safari průjezdné výběhy, 26 ha je klasická expoziční část, z níž asi polovina je však zvířaty obsazena jen v letní sezoně. I proto je sezónnost dvorské zoo největší ze všech českých zoo. Parkoviště zabírají plochu 4 ha. – Literatura: DOBRORUKA, Luděk: Zoologické zahrady. Praha 1989; oficiální stránky Safari Parku Dvůr Králové: www.safaripark.cz [cit. 8. 9. 2021]; zahrada na stránkách Les Zoos dans le Monde: <http://www.leszoosdanslemonde.com/description.zoo-dvur-kralove.php> [cit. 8. 9. 2021]; Worldwide Zoo Database: http://wzd.cz/zoo/EU/CZ/cz_dvur_kralove.htm [cit. 30. 12. 2021].

Mapový list č. 39

Obr. č. 82: Veduta města od severozápadu, 1805. *Die koenigl. Leibgedingstadt Koeniginhof im Koeniggrätzer Kreise, aufgenommen von J. Rodek und gemahlt von J. Venuto 1805*. Jan Venuto podle předlohy J. Rodeka. Kolorovaná perokresba, výška 265 (305) mm, šířka 455 (495) mm. Österreichische Nationalbibliothek, Wien, FKB-Vues Böhmén Venus G-K Serie 2,118, Königinhof, Königgr. Kr. Sken Österreichische Nationalbibliothek, Wien.

Mapový list č. 40

Obr. č. 83a–l: Pohlednice města Dvora Králové nad Labem, kolem 1900. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – a: *Dvůr Králové n. L., Náměstí*, pohled na město a na náměstí T. G. Masaryka, konec 19. století. Černobílá pohlednice. Vydal V. A. Tomek. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 11343/99. – b: *Pozdrav z Dvora Králové n. L.*, pohled na náměstí T. G. Masaryka, 1899. Černobílá pohlednice. Vydal J. Matěna. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 11413/99. – c: *Pozdrav z Dvora Králové n. L.*, pohled na náměstí T. G. Masaryka, 1900. Černobílá pohlednice. Vydal J. Matěna. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 11407/99. – d: *Pozdrav z Dvora Králové n. L.*, pohled na Hankův dům, gymnázium, Sokolovnu (dnes kino Svět), kostel sv. Jana Křtitele a pohled na město, počátek 20. století. Černobílá pohlednice. Vydal J. Matěna. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 11350/99. – e: *Gruss aus Königinhof a. E.*, pohled na město, počátek 20. století. Kolorovaná pohlednice. Vydalo knihkupectví Brandner. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 11358/99. – f: *Pozdrav ze Dvora Králové n./L.*, pohled na město, náměstí T. G. Masaryka, gymnázium, kostel sv. Jana Křtitele a Šindelářskou věž, konec 19. století. Kolorovaná pohlednice. Vydal J. Matěna. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 11370/99. – g: *Dvůr Králové*, pohled na město, Havlíčkovu ulici, Starou radnici, kostel sv. Jana Křtitele, Grand hotel a lázně U Studné mariánské pod Zvičinou, počátek 20. století. Vydala Emilie Veselá. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 11377/99. – h: *Dvůr Králové n. L.*, pohled na město, počátek 20. století. Vydal F. Brandner. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 11341/99. – i: *Dvůr Králové n. L.*, pohled na Havlíčkovu ulici, náměstí T. G. Masaryka, gymnázium, řeku Labe, výhled z Deutschovy vily a Riegrovo náměstí, počátek 20. století. Vydal K. Přibíl. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 11380/99. – j: *Pozdrav z hostince Taufmannova „na Karlově“ ve Dvoře Králové n. L.*, pohled na zahradu a průčelí hostince, počátek 20. století. Vydavatel neuveden. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 11360/99. – k: *Königinhof a. E., Fabrik und Villa des Herrm Sochor*, pohled na vilu a továrnu Josefa Sochora, 1906. Vydal J. Matěna. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. F7704. – l: *Dvůr Králové n. L.*, pohled na Podhář, počátek 20. století. Vydal J. Matěna. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. 11194/99.

Zadní strana obálky

Obr. č. 84: Pamětní list vyhotovený u příležitosti zvolení P. Josefa Sedláčka čestným měšťanem, 1882. Jindřich F. Lorenc. Barevná kresba, výška 500 mm, šířka 660 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, inv. č. PT801. Sken Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem. – Na listu je zachyceno město v pohledu od západu a dále střežní objekty města (mariánský sloup, odpuštěkve oratorium za kostelem, farní kostel sv. Jana Křtitele a kostel Povýšení sv. Kříže), městský znak a pečeť a sochy ctností.

Ausführliches Verzeichnis der Karten, Pläne und Abbildungen des Bandes Nr. 34 – Dvůr Králové nad Labem

Zusammengestellt von Zdeněk Beran, Tomáš Burda, Anna-Marie Eišnerová, Günter Fiedler, Josef Langfelner, Lukáš Nekolný, Roman Reil, Eva Semotanová, Robert Šimůnek, Přemysl Štych, Jana Vojtíšková

Vorderseite des Umschlages

Abb. Nr. 1: Wappen der Stadt Dvůr Králové nad Labem zum Jahre 2022. Graphische Bearbeitung Petr Tomas.

Abb. Nr. 2: Königinhof von Osten, ca. 30er Jahre des 18. Jahrhunderts. *Königshofen*. Friedrich Bernhard Werner. Fotografie der Originalfederzeichnung, vernichtet im 2. Weltkrieg. Glasplatte, Höhe 180 mm, Breite 240 mm. Archiv Štenc, Praha, Negativ Nr. 46799a-4368. Scan Archiv Štenc, Praha.

Textblätter

Abb. Nr. 3: Siegelabdruck der Stadt Königinhof an der Elbe, 1484. Umschrift: + S + peczet + miesta + dwora + nad + labem +. Bienenwachs, Siegelabdruck rundlicher Form, Durchschnitt 37 mm. Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov, Fonds Cech sladovníků Hostinné, Inv.-Nr. 1. Federzeichnung, Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov, Sbirka dokumentace, Sign. 20/5. Foto Roman Reil.

Abb. Nr. 4: Siegelstock von Königinhof an der Elbe, 16. Jahrhundert. Umschrift: CIVITATIS CVRIE SIGILLVM*. Silber, Durchmesser 28 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, Inv.-Nr. H3737. Foto Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Abb. Nr. 5: Siegelstock von Königinhof an der Elbe, 1652. Umschrift: FAM. SIGILLVM CIVITATIS CVRIAE SVPER ALBIM. Silber, Durchmesser 50 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, Inv.-Nr. H3736. Foto Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Abb. Nr. 6: Rekonstruktionsmodell von Königinhof an der Elbe, 17. Jahrhundert. *Dvůr Králové nad Labem na počátku století XVII. Zhotovil Robert Šubrt s bratry 1923–1927* (angefertigt von Robert Šubrt mit Brüdern 1923–1927). Modell aus Gips, Naturmaterial und Karton auf Holzplatte im Ausmaß von 920 × 1220 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, Inv.-Nr. 7673. Foto Fotostudio Jiří Nechvíl (Farbfoto, Höhe 127 mm, Breite 176 mm, 2003), Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, Inv.-Nr. 2737/10. Scan Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Abb. Nr. 7: Vedute der Stadt von Süden im unteren Teil des Marienbild-Druckes, um 1700. *Effigies BV Aulæ Regensis cis albim*. Stich, Ausmaße des Originals unbekannt, Text im rechten unteren Teil unleserlich; zur Verfügung nur als Reproduktion in: HALÍK, Tomáš: Dějiny Dvora Králové n. L. Dvůr Králové nad Labem 1926, Bildbeilage hinter der S. 28, mit Beschriftung: „Záračná soška Panny Marie s Ježíškem v kostele sv. Jana Křtitele. Dole Dvůr Králové n. L. v 16. století. (Poloha domů značně zkraslena)“ [„Wunderbare Statuette der Jungfrau Maria mit Jesuskind in der Kirche des hl. Johannes des Täufers. Unten Königinhof a. E. im 16. Jahrhundert (Häuserlage ziemlich verzerrt)“]. Scan Josef Langfelner.

Abb. Nr. 8: Stadtvedute von Königinhof a. E. von Süden, angeblich 1703. *Dvůr Králové n./L. r. 1703*. Bedřich Šöllner. Federzeichnung, Höhe 408 mm, Breite 253 mm. Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov, Archiv města Dvůr Králové n. L., Šöllner's Stadtchronik 1867–1926, Inv.-Nr. 1, Buch Nr. 1, S. 3. Scan Státní oblastní archiv v Hradci Králové – Státní okresní archiv Trutnov.

Abb. Nr. 9: Schematische Vedute von Königinhof im Hintergrund des Prospektes von Kuks (Kukus) (Herrschaft Gradlitz), 1712. *Prospect Des Heilsamen Bad Kuckus*. Kupferstich, Höhe 130 (165) mm, Breite 225 (230) mm. In: VOGT, Mauritius: Das Jetzt-lebende Königreich Böhmen In einer Historisch- und Geographischen Beschreibung vorgestellt, wie solches sowohl an Städten, Clöstern, Schlössern, Herrschafften, und heilsamen Gesund-Brunnen etc. anjetzo zu sehen ist, nebst Einer kurtzen Lebens-Beschreibung Aller Böhmischen Herzoge und Könige, biß auf jetzt-regierende Römische Kaiserliche Majestät Carolum VI. Ingleichen mit vielen Kupfern und einer accuraten Land-Charte gezieret, Frankfurt – Leipzig 1712, Anlage zur S. 45. Státní oblastní archiv v Praze – Státní okresní archiv Nymburk se sídlem v Lysé nad Labem, Archivbibliothek, Zuwachs-Nr. 6224. Scan Miloš Klimeš.

Abb. Nr. 10: Königinhof von Osten, ca. 30er Jahre des 18. Jahrhunderts. *Königshofen*. Friedrich Bernhard Werner. Fotografie der Original-Federzeichnung, im 2. Weltkrieg vernichtet. Glasplatte, Höhe 180 mm, Breite 240 mm. Archiv Štenc, Praha, Negativ Nr. 46799a-4368. Scan Archiv Štenc, Praha.

Abb. Nr. 11: Stadtvedute von Westen, 1745. *Prospect von Königshoff*. Anonymus. Federzeichnung, Höhe 155 mm, Breite 190 mm. Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv, Wien, H III e Bd. 4 Nr. 74. Scan Österreichisches Staatsarchiv-Kriegsarchiv, Wien.

Abb. Nr. 12: Stadtvedute von Nordwesten, 1816. Karel Postl. Schwarzweißes Foto eines heute verschollenen Gemäldes (Aquarell), Höhe 80 mm, Breite 120 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, Inv.-Nr. F703/5. Scan Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Abb. Nr. 13: Stadtvedute von Osten, ca. 1840. *Königinhof*. R. Bürger (Gez. u. lith. v. R. Bürger / Gedr. v. F. Weider). Lithografie, Höhe 221 mm, Breite 284 mm. In: Semmler, C. G.: Der Elbstrom von seinem Ursprung bis zu seiner Mündung, Dresden 1845 (Eigenverlag von C. G. Semmler, gedruckt von F. Weider). Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, Inv.-Nr. F709/1. Scan Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Abb. Nr. 14: Stadtvedute von Westen, vor 1866. Anonymus. Schwarzweißes Foto einer Zeichnung (?) auf Briefpapier, Höhe 87 mm, Breite 169 mm. Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem, Inv.-Nr. F706/2. Scan Městské muzeum Dvůr Králové nad Labem.

Abb. Nr. 15: Stadtvedute von Süden, 1867. *Dvůr Králové nad Labem z jižní strany*. Angeführt nur der Stecher Rybička (*Rybička ryf*). Stich, Höhe 124 mm, Breite 184 mm. In: VITÁK, Antonín Konstantin: Dějiny královského věnného města Dvůr Králové nad Labem. Praha 1867, Frontispiz. Scan Robert Šimůnek.